

keban olayı dışa bağımlılığımızı açıkça ortaya koyan bir örnektir

Keban Hidroelektrik Santralının istffist. g»l«n axıza2ar so-
nucu devre dışı kalması üzerine, gerçek nedenleri kamuoyun-
dan gizlenmek istenen bu olaya aç*ıtZİt g*tixnsfc taere Oda-
muzca bir basın toplant t ISI riözeniesâi: Toplantıda, aşağıda-
ki açıklamalar yapıldı.*

Elektrik Enerjisi Üretimi yönün-
den ötedenberi darboğazlar i-
çinde bulunan ülkemizi «de caerji
sorunu, Keban Hidroelektrik
Santralının devreden çıkmış ol-
ması nedeniyle bugünlerde daha
büyük boyutlara ulaşmıştır. Ke-
ban santralının devre dışı kal-
ması kamuoyuna basit bir teknik
arızaymış gibi gösterilmektedir.
Oysa konu özünde dışa bağımlı
ekonomik modelin zorunlu so-
nucu olan enerji politikası a-
cısından değerlendirilmelidir.

DIŞA BAĞIMLILIK ve KEBAN

Doğal kaynaklarımıza dayalı e-
nerji politikasının savunucusu
olarak Odamız, hidrolik potan-
siyelimizin en verimli biçimle
kullanılmasından yanadır. Ancak,
Keban projesi gerek yer seçimi
ve fizibilite etütlerindeki ha-
talar, gerekse dış finansman
işleyişinin getirdiği çeşitli
sakıncalar yüzünden sürekli su
sızdıran büyük bir havuz duru-
muna getirilmiştir.

Keban projesi dışı bağımlılığı-mızı açıkça ortaya koyan bir örnektir. 1954 yılında Keban Boğazında temel araştırmalarına geçilmiş, Amerikan teknik yardım uyarınca Amerikan EBASCO firmasına ülkemizin elektrik enerjisi ihtiyacının nasıl karşılanacağına araştırması yapılmış, Keban-Gökçekaya barajları en uygun çözüm olarak görülmüş ve anılan firmaya kesin projeler hazırlanmıştır. Dünya Bankasından alınan kredi gereği, EBASCO'ya proje hizmetinin yanısıra müşavirlik ve kontrollük görevi de verilmiştir. Bu üç hizmetin tek bir firmaya verilmesinin sakıncaları tartışılmayacak kadar açıktır.

MÜŞAVİR FIRMA BÜYÜK HATALAR YAPMIŞTIR

Aceleyle seçilen baraj yerinin jeolojik bakımdan baraj yapımına elverişli olmadığı yapılan sondaj ve enjeksiyon çalışmalarıyla bugün de doğrulanmış Keban projesinde, EBASCO firması, ayrıca, santralin projelendirilmesinde de kelebek vana ve yedek elektrotjen grubu sistemlerinin unutulması gibi büyük hatalar yapmıştır. Türkiye'de ağır elektroteknik makine ve teçhizatı üretilmediği için, diğer üretim, iletim ve dağıtım sistemlerinin yatırımlarında olduğu gibi, çeşitli firmalardan ithal edilen teçhizatın uyumluluğu da sağlanamamıştır.

Kâr amacıyla ülkemize geri bir teknoloji sokan müşavir firma, Keban şantiyesinde meslekle ilgisi olmayan, eğitim düzeyi düşük, yeteneksiz yabancı elemanları 50-90 000 TL arasında çok yüksek ücretlerle sorumlu mevkilerde çalıştırmıştır. Beton ağırlık barajındaki temel blokların çatlaması firmanın şantiye sorumlularının yetersizliğine örnektir. Personel Yasasının öngördüğü istihdam politikası içinde çok düşük ücretlerle çalışmak durumunda bırakılan yerli teknik elemanlar ise, uyarıları gözönüne alınmayarak etkisiz hale getirilmişlerdir.

KEBAN'DA SON DURUM

Projenin yukarıda anlatılan gelişiminin doğal bir sonucu olarak bugün Keban'da şebekeye bağ-

lı 2 ünite ile montajı sürdürülen 3'üncü ünite çalışmaz duruma gelmiştir.

28.10.1974 günü 1'inici ünitenin uyarma sistemi montaj hatası yüzünden yanmıştır.

Yine montaj hatası yüzünden, generatör şaftındaki salınım, yataklarda fazla ısınmaya neden olmuş ve çalışması tehlikeli görülen 2'nci ünite de 16 Kasım 1974 günü devre dışı bırakılmıştır.

Montaj L sürdürülen ve henüz üretime geçmemiş olan 3'üncü ünite ise deney çalışmalarındaki kurutma işlemi sırasında generatör sargıları yanarak kullanılamaz duruma gelmiştir.

Enjeksiyon, sondaj, inşaat ve deney çalışmaları devam eden bu santraldaki bütün arızalardan yabancı müşavir ve müteahhit firmalar sorumludur. Bu tür arızaların birbirini izlemesine rağmen ve yakında montajı tamamlanacak olan 4'üncü ünite de aynı arızaların meydana gelme olasılığı ortada iken, halen Keban'da faaliyette bulunan yabancı firmalar aynı yeteneksiz teknik elemanları kullanmakta, aynı projelere ve teçhizata sadık kalarak çalışmalarına devam etmektedirler.

Buna karşılık, bu işleyişin sorumlularından bugüne kadar hesap sorulmadığı gibi, hiçbir önleyici tedbir alınmamaktadır.

ENERJİ KISITLAMASININ NEDENLERİ

Ülkemiz çıkarlarına ters düşen bir enerji politikası uygulamasıyla, 1970'lerdeki enerji talebinin karşılanmasında Keban barajına bel bağlanmıştır. 1965 yılında yapımına başlanan ve 1970'de bitirilmesi öngörülen Keban Hidroelektrik Santralının çeşitli nedenlerle zamanında işletmeye giremeyeceği Odamız tarafından da belirtildiği halde, enerji planlamasında köklü hiçbir tedbir alınmamış, üretimi pahalı fuel-oil ve gaz türbini santralleri kurulması adeta zorunluymuş gibi gösterilmiştir. Bu dönem içerisinde enerji açığını kapatacak linyit santralleri kurulabilirdi. Bunların yanısıra yedeksiz ve kesintisiz çalışmak durumunda kalan santraller, gerekli bakım yapı-

lamadığı için giderek daha fazla arızalanmıştır. Keban'la birlikte Seyitömer ve Gökçekaya santrallerindeki arızalar nedeniyle enerji üretiminde X 24 oranında bir azalma meydana gelmiş ve enerji kısıtlamasını zorunlu kılan bugünkü duruma gelmiştir.

ENERJİ POLİTİKASI GENEL POLİTİKADAN AYRI DÜŞÜNÜLEMEZ

Dışa bağımlı ekonomipolitiğin uygulandığı ülkemizde, bu yapı içinde kalındıkça, enerji sorununa ülke çıkarları doğrultusunda; gerçekçi ve uzun vadeli bir çözüm getirilemeyeceği anlaşılmıştır. Ancak, Elektrik Mühendisleri Odası olarak ülkemizin ve halkımızın zararına işleyen her yatırımın karşısına çıkmayı, sorunları halkımıza ayrıntıları ile açıklamayı her zaman kaçınılmaz bir görev saymaktayız.

İki kat maliyetle 10 yılda bitirilemeyen Keban, şu gerçekleri bir kez daha vurgulamaktadır:

- Keban ve benzeri dev yatırımlar Dünya Bankası gibi finans merkezlerinin zorlamasıyla salt kâr amacı güden yabancı firmaların denetimine bırakılmakta, bu da proje, malzeme ve montajdaki gizli büyük yanısıra işletmede büyük aksaklıklar doğurmaktadır.
- Yabancı yeteneksiz teknik elemanların yüksek ücretle çalıştırılması, yerli teknik elemanların böyle büyük projelerin dışında tutularak teknik yönden gelişme olanaklarından yoksun bırakılmasına ve dolayısıyla gizli işsizliğe neden olmaktadır.
- Yabancı müşavir ve müteahhit firmalar etüt, proje, montaj işlerinin tümünü üzerlerine alarak her türlü denetimden kurtulmakta, böylece, maddi kayıpların yanında geri teknoloji ve kötü malzeme de ithal edilmiş olmaktadır.

KEBAN OLAYI ULUSLARARASI SERMAYE SÖMÜRÜSÜNE SOMUT BİR ÖRNEKTİR. BU OLAY, ÜLKEMİZ ÇIKARLARININ ANCAK KENDİ GÜCÜMÜZLE KORUNABİLECEĞİ GERÇEĞİNİ AÇIKÇA ORTAYA KOYMAKTADIR.